

Hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở trong xây dựng đời sống văn hóa cơ sở ở nước ta hiện nay

VI THANH HOÀI*

Hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở có vai trò, vị trí quan trọng trong tổ chức các hoạt động văn hóa, văn nghệ, thể dục - thể thao. Do đó, thời gian qua, Đảng và Nhà nước luôn quan tâm chỉ đạo xây dựng và phát triển hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở, góp phần xây dựng đời sống văn hóa cơ sở và giữ gìn, phát huy bản sắc văn hóa dân tộc.

Thực trạng hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở ở nước ta

Thiết chế văn hóa cơ sở là tổ chức hoạt động nghiệp vụ văn hóa, bao gồm cơ sở vật chất, phương tiện hoạt động; tổ chức bộ máy cán bộ và các nội dung công tác để xây dựng đời sống văn hóa cơ sở; đáp ứng nhu cầu của nhân dân về hưởng thụ, sáng tạo và bảo tồn bản sắc văn hóa các dân tộc Việt Nam. Hoạt động của hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở góp phần thực hiện tốt các nhiệm vụ, các mục tiêu kinh tế - xã hội của đất nước.

Hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở bao gồm nhà văn hóa - khu thể thao thôn, trung tâm văn hóa - thể thao cấp xã, trung tâm văn hóa - thể thao cấp huyện, trung tâm văn hóa cấp tỉnh, trung tâm triển lãm; hệ thống thiết chế văn hóa

phục vụ thanh niên, thiếu niên và nhi đồng (nhà thiếu nhi cấp huyện, cung thiếu nhi, nhà thiếu nhi hoặc trung tâm hoạt động thanh thiếu nhi cấp tỉnh); hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở phục vụ công nhân, viên chức, người lao động (nhà văn hóa lao động cấp huyện, cung văn hóa lao động, nhà văn hóa lao động cấp tỉnh, trung tâm văn hóa - thể thao ở khu chế xuất, khu công nghiệp và trong các doanh nghiệp lớn).

Hiện nay, hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở các cấp trên toàn quốc có 69 thiết chế văn hóa cấp tỉnh; 613/713 quận, huyện có trung tâm văn hóa, trung tâm văn hóa - thể thao, hoặc nhà văn hóa (đạt tỷ lệ khoảng 86%); 5.996/10.230 xã, phường, thị trấn có trung tâm văn hóa - thể thao (đạt tỷ

lệ 58,5%); 66.513/109.727 thôn, bản, buôn... có nhà văn hóa (đạt tỷ lệ 64%). Ngoài ra còn nhiều cơ sở văn hóa, vui chơi, giải trí, thể thao do các tổ chức hoặc cá nhân đầu tư theo hình thức xã hội hóa. Thiết chế văn hóa, thể thao thuộc các bộ, ngành, đoàn thể có 22 nhà văn hóa lao động, 40 nhà văn hóa thanh thiếu niên, 17 nhà văn hóa do quân đội, 6 nhà văn hóa do ngành công an, 2 nhà văn hóa do hội phụ nữ quản lý.

Trong những năm qua, Đảng và Nhà nước ta luôn quan tâm, lãnh đạo và ban hành nhiều văn bản chỉ đạo phát triển hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở.

* Phó Cục trưởng Cục Văn hóa cơ sở, Bộ Văn hóa, Thể Thao và Du lịch

TIÊU ĐIỂM: XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG VĂN HÓA Ở CƠ SỞ

Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch phối hợp với các bộ, ngành liên quan và luôn sát sao chỉ đạo cơ quan chuyên môn tham mưu, đề xuất cơ chế chính sách đặc thù đối với lĩnh vực văn hóa cơ sở, như Thông tư liên tịch số 46/2016/TTLT-BTC-BVHTTDL, ngày 11-3-2016, Hướng dẫn chế độ quản lý đặc thù đối với Đội Tuyên truyền lưu động cấp tỉnh và cấp huyện; Thông tư số 09/2016/TT-BVHTTDL, ngày 14-10-2016, Quy định về tổ chức thi, liên hoan văn nghệ quần chúng; Hướng dẫn số 4322/HD-BVHTTDL-VHCS, ngày 25-10-2016, về việc Hướng dẫn thực hiện Chương trình Mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2016 - 2020; Hướng dẫn số 747/HD-BVHTTDL, ngày 28-2-2017, Hướng dẫn thực hiện Tiêu chí 06 về Cơ sở vật chất văn hóa và Tiêu chí 16 về Văn hóa trong Bộ tiêu chí quốc gia xây dựng nông thôn mới; Kế hoạch số 3905/KH-BVHTTDL, ngày 29-9-2016, Triển khai thực hiện Chương trình Mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2016 - 2020...

Cục Văn hóa cơ sở đã phối hợp với các địa phương tổ chức nhiều hoạt động nghiệp vụ nhằm nâng cao hiệu quả hoạt động của hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở. Hằng năm, tổ chức các cuộc giao ban định kỳ tạo diễn đàn để người làm công tác văn hóa cơ sở được

gặp gỡ, trao đổi, chia sẻ kinh nghiệm, xây dựng các mô hình thiết chế văn hóa hiệu quả và thông qua đó nhân rộng những mô hình, điển hình đặc thù của mỗi địa phương, vùng miền, dân tộc, như giao ban nghiệp vụ giám đốc Trung tâm văn hóa toàn quốc; giao ban Câu lạc bộ Giám đốc Trung tâm Văn hóa 7 khu vực; Giao ban cụm “Phong trào toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa” 4 khu vực; tổ chức và phối hợp tổ chức nhiều cuộc liên hoan, hội thi, hội diễn, phát động sáng tác tiểu phẩm, ca khúc, tranh cổ động và triển lãm, tuyên truyền cổ động trực quan với nhiều chủ đề, có sự đầu tư kỹ về chất lượng nội dung, thu hút sự tham gia của nhiều tỉnh, thành trong cả nước. Đó cũng là dịp để các địa phương được gặp gỡ, giao lưu học tập kinh nghiệm, như Liên hoan Diễn xướng dân gian dân tộc Thái khu vực Tây Bắc tại tỉnh Yên Bái; Liên hoan tuyên truyền lưu động Xây dựng nông thôn mới tại tỉnh Sơn La; Hội diễn đàn hát dân ca các khu vực miền núi phía Bắc; Liên hoan các làng du lịch cộng đồng tại Mai Châu (Hòa Bình); Liên hoan Chiều chèo sân đình tại TP Hải Phòng; Liên hoan Hát Vần, Hát Châu văn toàn quốc lần thứ Nhất tại tỉnh Hưng Yên.

Nhiều địa phương trên toàn quốc đã ban hành các văn bản chỉ đạo, xây dựng các

đề án, dự án, chương trình, kế hoạch dài hạn, ngắn hạn để phát triển hệ thống thiết chế văn hóa, thể thao cơ sở; hoặc ban hành cơ chế, chính sách đặc thù nhằm hỗ trợ xây dựng cơ sở vật chất cũng như hỗ trợ về kinh phí hoạt động cho các thiết chế văn hóa, thể thao cơ sở. Một số địa phương đã có kế hoạch, chuyên đề về xây dựng và nâng cao trình độ nguồn nhân lực trong hệ thống thiết chế văn hóa, thể thao 4 cấp phù hợp với điều kiện phát triển kinh tế - xã hội của địa phương.

Hiện nay, nhu cầu về sinh hoạt văn hóa, thể thao của nhân dân ngày càng nâng cao, các trung tâm văn hóa cấp tỉnh cũng có những nỗ lực sáng tạo tổ chức hoạt động tại chỗ, lưu động và hướng dẫn nghiệp vụ; tìm tòi nhiều loại hình nghệ thuật phù hợp, tổ chức liên hoan nghệ thuật quần chúng, hội thi, hội diễn, tuyên truyền viên giỏi. Nhiều chương trình nghệ thuật không chuyên đã thu hút một lượng lớn diễn viên “nghệ dư”, đây chính là những hạt nhân cho phong trào văn hóa ở cơ sở.

Bên cạnh đó, mô hình các câu lạc bộ được tổ chức theo sở thích của người dân ở các địa phương trên toàn quốc cũng rất đa dạng, phong phú, như câu lạc bộ thơ, văn; võ thuật, khiêu vũ, nhiếp ảnh; các lớp năng khiếu đàn, hát, múa, thể dục, thể thao; đội

văn nghệ truyền thống.... Các câu lạc bộ đã thu hút đông đảo hội viên tham gia, điển hình như câu lạc bộ hát Chầu Văn tại Hà Nam, câu lạc bộ hát Chèo tại Thái Bình, câu lạc bộ hát quan họ (Bắc Ninh), Hội bảo tồn dân ca các dân tộc tỉnh Lạng Sơn, câu lạc bộ những người thích hát tại Nghệ An, câu lạc bộ hát dân ca (Hà Tĩnh), câu lạc bộ Đàn hát dân ca tại Quảng Bình, câu lạc bộ Đờn ca tài tử tại các tỉnh Đồng bằng sông Cửu Long... Hoạt động của các câu lạc bộ, lớp năng khiếu, đội văn nghệ đã tạo ra những sân chơi bổ ích góp phần nâng cao đời sống văn hóa tinh thần cho các tầng lớp nhân dân, đồng thời phát hiện những nhân tố mới, kinh nghiệm hay thúc đẩy sự phát triển chung. Đây là những mô hình cần được nhân rộng trong cả nước.

Các trung tâm văn hóa - thể thao cấp huyện ngoài việc thực hiện chức năng, nhiệm vụ hoạt động tại chỗ còn tích cực xuống địa bàn cơ sở tuyên truyền, cổ động các sự kiện trọng đại của đất nước, địa phương; tham gia hướng dẫn và triển khai thực hiện phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa", Phong trào "Cả nước chung sức xây dựng nông thôn mới"; hướng dẫn, tổ chức các hoạt động văn hóa văn nghệ, thể dục, thể thao quần chúng, bồi dưỡng nghiệp vụ cho cán bộ

văn hóa, thể dục, thể thao cấp xã, thôn... Đặc biệt, việc tổ chức các lớp học năng khiếu đã từng bước đáp ứng nhu cầu và bắt kịp với những thay đổi thị hiếu của xã hội. Công tác xã hội hóa hoạt động văn hóa - văn nghệ, thể dục - thể thao được một số trung tâm phát huy hiệu quả.

Trung tâm văn hóa - thể thao cấp xã, nhà văn hóa - khu thể thao thôn là nơi trực tiếp gần bó với người dân nhất trong hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở, đã thực hiện tốt nhiệm vụ chính trị và là nơi sinh hoạt văn hóa, văn nghệ, thể dục thể thao, học tập cộng đồng và các hoạt động vui chơi, giải trí lành mạnh cho nhân dân, đặc biệt là các đối tượng người cao tuổi, thanh thiếu nhi.

Tuy nhiên, thời gian qua, hệ thống thiết chế cơ sở ở nước ta vẫn còn tồn tại không ít hạn chế. Một số địa phương chưa quan tâm thực hiện quy hoạch đất cho xây dựng các thiết chế văn hóa, thể thao hoặc đã có quy hoạch nhưng chưa đầu tư xây dựng hay có nơi còn tình trạng dùng quỹ đất dành cho xây dựng các thiết chế văn hóa, thể thao vào mục đích khác. Một số nơi đã có trung tâm văn hóa nhưng vẫn bị chuyển đổi vị trí để phục vụ mục đích kinh doanh thương mại. Cơ sở vật chất trung tâm văn hóa cấp tỉnh cũ kỹ, xuống cấp chưa được nâng cấp kịp thời, không

đủ sức mạnh để thu hút người dân tham gia. Một số trung tâm văn hóa - thể thao cấp huyện, xã vừa được đầu tư, xây mới nhưng đã bệch lộ những bất cập (thiếu các hạng mục theo quy định, trang thiết bị chưa đồng bộ, địa điểm xây dựng chưa phù hợp)...

Từ năm 2015 đến nay mới có thêm 1 trung tâm văn hóa cấp tỉnh được xây mới (tỉnh Quảng Ninh), 64 trung tâm văn hóa - thể thao cấp huyện. Cơ bản, trung tâm văn hóa ở các địa phương đã xuống cấp, trang thiết bị hoạt động hầu như đã cũ, không được bổ sung, không đáp ứng được các nhiệm vụ tuyên truyền nhiệm vụ chính trị lớn và tổ chức các hoạt động văn hóa nghệ thuật, thiếu phương tiện chuyên chở máy móc thiết bị, con người. Đội ngũ cán bộ lâu năm, có chuyên môn sâu, có nhiều kinh nghiệm, yêu ngành yêu nghề, vượt qua khó khăn hoàn thành tốt nhiệm vụ, nhưng lớp cán bộ này đã và đang đến tuổi nghỉ hưu. Đội ngũ cán bộ tuy đã được nâng lên về chất lượng, nhưng vẫn còn bất cập về năng lực và chuyên môn nghiệp vụ, mới chỉ đáp ứng được một phần yêu cầu công việc. Nhiều nơi cán bộ đã được đào tạo bài bản và có kinh nghiệm lại luân chuyển, có nơi vẫn sử dụng cán bộ trái ngành trái nghề, hoặc chỉ có năng khiếu mà chưa qua đào

tạo... Ở cấp xã, thôn ban chủ nhiệm chưa có hoặc kiêm nhiệm không được đào tạo, tập huấn về chuyên môn nghiệp vụ dẫn đến việc thiếu kỹ năng trong công tác quản lý và hoạt động, hơn nữa ở nhiều nơi không có phụ cấp dẫn đến sự thiếu nhiệt tình và thiếu sự phối hợp trong công việc. Kinh phí hoạt động còn thấp, khó khăn trong tổ chức hoạt động và đầu tư, tu bổ. Tự thân các thiết chế văn hóa cơ sở chưa thể hiện rõ vai trò chủ động, chưa năng động tìm tòi đổi mới phương thức trong việc tổ chức, hướng dẫn hoạt động phù hợp với yêu cầu của nhiệm vụ chính trị và nhu cầu hưởng thụ văn hóa của người dân góp phần xây dựng đời sống văn hóa. Một số nơi không quan tâm duy trì hoạt động thường xuyên, mới chỉ chú trọng tới hoạt động mang tính "kỳ", "cuộc". Sự phối hợp giữa các tổ chức, ban ngành, đoàn thể ở địa phương chưa chặt chẽ. Nhiều nơi, cấp ủy, chính quyền địa phương chưa nhận thức đúng về vai trò, vị trí của văn hóa, mối quan hệ gắn bó giữa kinh tế, văn hóa và chính trị; chưa quan tâm gắn phát triển kinh tế, phát triển các ngành, các lĩnh vực đi đôi với xây dựng và phát triển văn hóa, thể thao; chưa coi phát triển văn hóa, thể thao là trách nhiệm của cả hệ thống chính trị và toàn xã hội; trong chỉ đạo chưa bám sát mục tiêu và nội

dung quy hoạch, chưa chú trọng công tác sơ kết, tổng kết đánh giá, kiểm tra giám sát chưa thường xuyên. Thị trường văn hóa và thị hiếu văn hóa của người dân thay đổi nhanh nhưng nhiều nơi chưa bắt nhịp kịp, chưa kịp thời nắm bắt nhu cầu, thị hiếu của các đối tượng để có những phương thức hoạt động đổi mới kịp thời, phù hợp; thiếu sáng tạo, chưa thu hút được sự tham gia tích cực của người dân.

Giải pháp nâng cao hiệu quả hoạt động của hệ thống thiết chế cơ sở

Xây dựng và tổ chức hoạt động của hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở là trách nhiệm của toàn xã hội, đòi hỏi các cấp ủy, chính quyền địa phương tích cực, kiên trì, sáng tạo nâng cao chất lượng, hiệu quả hoạt động của các thiết chế văn hóa, thể thao, góp phần đẩy mạnh phong trào xây dựng đời sống văn hóa ở cơ sở và xây dựng nông thôn mới. Do vậy, thời gian tới, cần thực hiện đồng bộ các giải pháp sau:

Thứ nhất, tăng cường công tác tuyên truyền, vận động, nâng cao nhận thức của các cấp ủy, chính quyền và toàn dân đối với việc phát triển của hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở. Đổi mới phương thức hoạt động, nâng cao năng lực, hiệu quả lãnh đạo chỉ đạo của các cấp ủy, chính

quyền. Phát huy tính chủ động, tích cực của người dân và vai trò tự quản của cộng đồng trong việc giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa, trong xây dựng và sử dụng hiệu quả các thiết chế văn hóa cơ sở.

Thứ hai, Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch cần hoàn thiện hệ thống văn bản quy phạm pháp luật, chế độ chính sách (tiền lương, chế độ thù lao...) đối với cán bộ hoạt động văn hóa, thể thao ở cơ sở; xây dựng, ban hành các chính sách nhằm khuyến khích xã hội hóa, huy động các nguồn lực để xây dựng các thiết chế văn hóa, thể thao; xây dựng các chính sách ưu tiên hoạt động văn hóa, thể thao cơ sở ở vùng miền núi, hải đảo, biên giới, vùng sâu, vùng xa, vùng dân tộc thiểu số.

Thứ ba, các địa phương cần bố trí địa điểm thuận lợi và dành quỹ đất để xây dựng hệ thống thiết chế văn hóa - thể thao cơ sở; cải tạo, nâng cấp các trung tâm văn hoá - thể thao hiện có, bổ sung trang thiết bị hoạt động, thay thế những trang thiết bị cũ, lạc hậu, duy tu, sửa chữa công trình theo định kỳ; hoàn thiện cơ sở vật chất của hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở. Trên cơ sở quy hoạch tổng thể phát triển hệ thống thiết chế văn hoá, thể thao cơ sở của cả nước, các địa phương xây dựng và thực hiện quy hoạch phát triển hệ thống thiết chế

văn hóa, thể thao cơ sở của địa phương mình. Cần đưa vào kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội các chỉ tiêu cụ thể xây dựng thiết chế văn hóa, thể thao; đồng thời triển khai thực hiện Đề án “Nâng cao hiệu quả hoạt động các thiết chế văn hóa, thể thao ở nông thôn” theo Quyết định số 2563/QĐ-BVHTTDL, ngày 3-8-2015, của Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch.

Thứ tư, sử dụng hiệu quả và tăng cường bồi dưỡng đội ngũ cán bộ hoạt động văn hóa, thể thao cơ sở. Các địa phương cần chú ý tiêu chuẩn chuyên môn nghiệp vụ của cán bộ lập kế hoạch tuyển chọn và tổ chức đào tạo, bồi dưỡng nâng cao trình độ cho đội ngũ cán bộ văn hóa, thể thao cơ sở. Nâng cao năng lực và trách nhiệm của đội ngũ cán bộ làm công tác văn hóa ở cơ sở và tổ chức hoạt động thiết thực, sát với nhu cầu của người dân. Người cán bộ phải nhiệt tình, tâm huyết, gần dân, hiểu dân, nắm rõ thực tiễn địa phương, phải thực sự có năng lực, trách nhiệm; được đào tạo chuyên sâu, bài bản, nắm vững kiến thức, kỹ năng tổ chức, hướng dẫn, tổ chức thực hiện nhằm phát huy hiệu quả hoạt động và sử dụng của hệ thống thiết chế văn hóa, mục tiêu để người dân coi thiết chế văn hóa là địa chỉ thân thuộc và gần gũi.

Thứ năm, nâng cao chất lượng tổ chức các hoạt động văn hóa, văn nghệ, thể dục

thể thao phục vụ nhân dân, kết hợp giữa truyền thống và hiện đại, gần với thực tiễn đời sống xã hội và nhu cầu người dân; trong đó tập trung khai thác vốn văn hóa truyền thống dân tộc để xây dựng các chương trình nhưng không làm phai mờ bản sắc văn hóa. Đa dạng hóa nội dung, phương thức tổ chức thực hiện để thu hút sự tham gia hưởng ứng của các tầng lớp nhân dân. Khai thác, sưu tầm, bảo tồn, truyền dạy và phát huy các loại hình nghệ thuật dân gian truyền thống, giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc.

Thứ sáu, đổi mới các nội dung, chương trình hoạt động văn hóa - thể thao cơ sở. Xây dựng các chương trình, tiết mục hoạt động phong phú phù hợp với đặc điểm dân tộc, vùng, miền, các nhóm đối tượng và lứa tuổi, như người cao tuổi, trẻ em; đặc biệt là thu hút những người có năng khiếu nghệ thuật và có nghề làm cộng tác viên trong các hoạt động của thiết chế văn hóa, thể thao. Tổ chức nhiều loại hình câu lạc bộ về lĩnh vực văn hóa, thể thao để thu hút người dân tham gia hoạt động tại hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở. Gần xây dựng các thiết chế văn hóa với xây dựng nông thôn mới, người dân hiến đất, góp sức xây dựng các thiết chế văn hóa và tham gia tổ chức các hoạt động văn hóa, văn nghệ, thể dục - thể thao, góp phần nâng

cao chất lượng phong trào xây dựng gia đình văn hóa, thôn làng văn hóa, xây dựng con người, gia đình, môi trường văn hóa phong phú, giàu bản sắc dân tộc, tạo động lực thúc đẩy phát triển bền vững. Thường xuyên tổ chức sơ kết, tổng kết đánh giá nhằm đưa ra những giải pháp thiết thực nhằm nâng cao hiệu quả hoạt động của hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở. Động viên, khích lệ kịp thời người tốt, việc tốt, nhân rộng điển hình tiên tiến trong hoạt động văn hóa ở cơ sở.

Thứ bảy, đẩy mạnh công tác xã hội hóa trong xây dựng các thiết chế văn hóa với phương châm “Nhà nước và nhân dân cùng làm”, “Cộng đồng dân cư làm, nhà nước hỗ trợ”. Khuyến khích mạnh mẽ xã hội hóa tổ chức các hoạt động văn hóa, thể thao phù hợp với nhu cầu và thị hiếu của người dân. Đẩy mạnh việc nghiên cứu, xây dựng các mô hình thiết chế văn hóa phù hợp với nhu cầu của các tầng lớp nhân dân. Nghiên cứu tìm hiểu kinh nghiệm điển hình, mô hình về xây dựng, tổ chức hoạt động của hệ thống thiết chế văn hóa, thể thao cơ sở theo cơ chế quản lý mới tại các địa phương, trong đó có tỉnh Vĩnh Phúc, Quảng Ninh, Nghệ An, Đồng Nai, Bà Rịa - Vũng Tàu... nhằm khuyến khích, thúc đẩy, mở rộng các hình thức xã hội hóa ■